

Великопаневські ілюзії та сила фактів.

Недавно наша газета в редакційній статті «Вони не просять?» знову вернулася до тієї справи, що зявилася була в Державній Думі з приводу української мови по всіх народних інституціях. І це дуже до речі і саме в час зроблено. В тій боротьбі, що наша мова провадить за своє існування, велика дуже потреба — виласити усіма сторонами цю справу й поставити її нашір так, щоб не було вже чуті нещирі або не обачні голоси на тему: «вони не просять». Питання про народну мову в школі, в суді, народних виданнях то що, таке елементарне і просте здається; але занадто пошуталось воно у нас, бо занадто багато почали інтересів тих людей, що не можуть скинути з себе рутинної звички, вивалитись з-під впливу звичних традицій, або навіть позбутись дрібного егоїстичного почування. Для таких людей це питання повинно рішатись не з погляду інтересів великих мас нашого народу, для яких рідна мова безперечно ближча й дорожча і практично зрозуміліша, ніж усяка інша, а з погляду інтересів тієї чи іншої невеличкої купки, до якої належить і даний суб'єкт. Як і вська нагальна життєва справа, справа з українською мовою заімає багато просто «шкунячих інтересів» і цим і треба великою мірою пояснити ті заперки опозиції, які з'являються кожного разу серед кругів, які сидять на народному організмі, його соками годуються, але органічно з ним не звязані. З другого боку часто й сам народ через темноту та невідомість не годен буває оцінити до ладу всю вагу рідної мови в своєму житті. Звідти повстають ті варикання та протести проти своєї мови, що иноді лунають серед самого ж таки народу. А люди першої категорії цьому надзвичайно радіють: як же, сам народ чувається своєю мовою,—отже... Не гадують тільки ці прихильники народних жаданнів того, що вони спекулюють власне на темноту народною її невідомість, як не гадують, певна річ, за таких обставин і з інших приводів народного голосу зовсім. Той самий д. Бобринський, що проти прав української мови виставив аргумент: «вони не просять», певна річ, не зверне ніякісною уваги на справедливі вимоги народної, напр., у земельній справі, хоч тут ледві чи зможе притупити своє «вони не просять». Для людей, що спекулюють на народно темноту, вагу має зовсім не те, просять «вони» чи ні, а те, про що буде оте прохання. Чи народ мовчатице про свої насушні й невідкладні потреби, чи криком про них кричатице — все одно панове Бобринські волі його не вольять, хоч у кожному конкретному випадкові інакше аргументуватимуть своєю зневагою до народних бажаннів. Мовчання вони зараз перекладуть на свою великопаневську мову фразою «вони не просять»; домагання відтокують як «буяк» і «крамоль»... але і в тому, і в другому разі справжні народні потреби так і зостаються потребами, нічого від панів Бобринських не зискавши для свого задоволення.

Проте самий вираз, що «вони не просять», такий зрозумілий в устах графа-промовця, не що інше, як свідомо об'єда і занеяання дійсних фактів, або в крамшю разі—незнання так самих фактів щоденного життя. Наперекір сміливою й категоричному заперенню ясновельможного промовця та його товаришів—«вони просять!». Прості селяне-українці вміють дивитись на справу без тих темних окулярів, які заступають світ перед ді. Бобринськими, і коли питання національної, скажемо, природи поставити перед ними виразно і просто—невчені люди не помиялюються дадуть на його таку ж виразну і просту відповідь. І вона не піде волюю на млин панів ясновельможних...

Українському читачеві певне відомо безліч таких відповідей, як відомі й ті причини, що викликають іноді інші відповіді, за які ладні обречт ухопитись д.д. Бобринські. Коли б навіть з самої газетної хроніки вибрати факти народної свідомості, коли б пода-

ти саму голу статистику, де і як розходиться українська книжка, що річично появляється в сотнях тисяч примірників, то й то виийшла б ціла книга, повна великого життєвого змісту. І перед ним раніше чи пізніше мусять змовкнуті оті безглузді вигукки—«вони не просять», бо факти ті виявляють інший процес, який тихо одбувається в глибині народних мас. Процес отой—це безупинне національне освідомовлення, постійний зріст найкращої риси людської натури,—тієї риси, яку ще стародавній мудрець висловив формулою *γνῶσις αὐτοῦ*—пізнай себе. В цьому процесі самопознання національна самосвідомість, певна річ, має величезну вагу, товаришуючи з самосвідомістю особистою, без якої не може бути справжнього, духом великої людини.

Я хочу подати тут одну картку з тієї поки що ненаписаної книги життя, взявши матеріал з однієї анкети. З року 1907 харківське «Общество сельского хозяйства» видає для селян господарський журнал двома мовами—російською й українською—«Хлібороб». Журнал розходиться переважно по Харківщині і йде здебільшого на село, то-бто до рук саме тому читачеві, що нас найбільше тепер цікавить. Редакція журналу ще на початку його існування розсилає анкетні листки, де між иншим було запитання і про мову—якою саме треба видавати журнал? І от відповіді дали таку картину:

Української мови вимагаюло . . .	28%	у всіх відповідей.
Російської мови вимагаюло . . .	33%	»
Обох разом мов вимагаюло . . .	39%	»
Разом . . . 100% *)		

Отже, як бачимо, тих, що «не просять» знайшлася ледві третина поміж читачами харківського хліборобського журналу. Факт для вельможних промовців у Думі та обрусительських політиків досить прикрай, бо він власне збиває всю їхню аргументацію. Дві третини голосів це не така вже кількісно незначуща, яку з спокійною совістю можна сховати в кишеню, щоб і не гадувати. А надто це треба признати, коли мало не половина з тих, що висловились за українську мову, її саму тільки вважають для себе зрозумілою і бажаною. Величній жест—«вони не просять» мусить даремно пропасти від такої коротенької статистичної таблиці.

Вага цього прикрого для вельможних факту ще побільшиться, коли ми візьмемо на увагу деякі подробиці харківської анкети. Насамперед не можна забувати, що харківська губернія з усіх українських найбільше певне знала російського впливу—отого специфічного «обрусення», що плодить зневагу до всього рідного. Чимало живе тут і великоросів, яким, натурально, українську мову розуміти важко. Сам цитований «Отчет» зазначає, що неприхильно до української мови поставились «в найбільшій частині» великоросів-читачів, не вполні розуміючих малоруський язык «нѣкоторых статей» (стор. 52). Друга, менша, категорія неприхильників української мови належить до того типу «землячків», що пройшли через обрусительну школу або казарму і згордалися на все рідне, вважаючи його за сіноним мумижда, неутра і некультурности. Аргументація неприхильників дуже не мудра: я не розумію, або не хоч—значить увесь журнал видавати російською мовою, а про тих, кому та мова дорога і зрозуміла—байдужісенно мені.

Інакше думав величезна більшість читачів. «Издавайте непременно на украинском языкѣ, это языкъ Шевченка, намъ наиболее понятный». «Слѣдовало бы весь издавать на украинскомъ языкѣ». «Прочимъ на украинскомъ весь или за немногими исключениями». «Желательно имѣть весь журналъ на украинскомъ языкѣ». «Дуже б ми хотіли, аби весь «Хлібороб» видавався на нашій українській мові. Все най селяне цього бажать». Осє які бажання висловлюють читачі, з

*) Отчет о деятельности Харьковскаго Общества сельского хозяйства и сел.-хоз. промышленности за 1906—1907 г. Харьков, 1908. Стр. 33.

яких де-хто додає, що «адьбє дѣло даже не въ большемъ пониманіи, а именно въ этой духовной близости печатного слова и народной жизни». Характерно, що ця свідомо група дає не тільки про себе, а й про інтереси своїх антагоністів не забуває: «для читателя-малоросса, — пише один із них,—конечно, на украинскомъ, но тогда обидно для великороссовъ, поэтому оставьте такъ, какъ было» (то-бто двома мовами). Варто для характеристик культурного стану читачів порівняти цю, напр., відповідь з тими наріканнями на «хохлачину», яких порікань по відповідах прихильників самої російської мови. Не дурно сам «отчетъ» констатує, що «именно лица, пишущія о необходимости этого (украинского) языка представляютъ самую культурную часть крестьянства, наиболее восприимчивую и къ агрокультурному прогрессу» (стор. 55). І тут нічого дивного немає: людина, що дійшла до національної самосвідомості, прибула вже очевидно і свідомість особисту,—то-бто де-якою мірою вже «пізнала себе», положивши тим підвалини для свого культурного зросту і поступу в усіх сферах людського життя. Це кращий елемент серед народу,—той елемент, на якому стоїть уся майбутність рідної землі.

Ми бачимо з цієї анкети, до чого можна договоритись з нашими селянами, коли просто і ясно запитати у їх духу про їхню рідну мову. «Вони не просять»—це така ж байдба, така ж нечесна вигадка, як і безліч инших, з якими виходять проти українства його сліпі вороги. І на величній жест, що «вони не просять», ми сміливо можемо відповісти: «а ви їх зашпайте, то може не видне око вам буде й вискакувати з такими великопаневськими аргументами»...

Лізої на трісочки розпадаються перед силою життєвих фактів. Треба тільки до голосу їхнього прислухатись...

Сергій Сфремов.

Фінляндські вибори.

Телеграф уже повідомив про результати фінляндських виборів: 87 соціалдемократів, 42 старофіннів, 28 молодифінів, 26 шведованих, 16 аграрів і 1 християнський робітник—осє ті результати.

Про що свідчать ці цифри? Щоб відповідати на це питання, беремо результати юльських виборів 1908 року до фінляндського сейму. Тоді результати були такі: вибрано 83 соціалдемократів, 54 старофіннів, 27 молодифінів, 25 шведованих, 9 аграрів і 2 християнських робітників.

Порівнюємо наведені цифри й бачимо, що найголовніших змін зазнали три партії—соціалдемократів, старофіннів і аграрів. Перша й остання виграли по 6—7 місць, а середня програді 12 місць. Коли вважати соціалдемократичну партію найчистішою представницею фінляндської опозиції, старофіннівську партію—представницею опортунізму, а аграрну партію—представницею фінляндської реакції, то сконстатуємо дуже цікаве з'явлення. А саме: зростають у числі країні партії, так чи інакше незадоволені з теперішнього становища, й зменшується в числі партія згоди, партія політичного опортунізму на фінляндських ґрунті.

У даннім прикладі ця тенденція виступає так яскраво, що тільки сліпий може її не помітити. Старофіннівська партія втратила 12 місць, а соціалдемократична й аграрна партія здобули нових 13 місць—чи можна ж сумніватися в тім, що останні зросли коштум занепаду першої? До того ж, серед инших політичних партій Фінляндії ніяких політичних неперіпровок не було, так що й гадки не може бути про те, що останні партії зросли коштум занепаду якої-небудь иншої, а не старофіннівської партії. Тут ясно й просто до очевидности: хто раніше видавав свій голос політичному опортунізму, той на останніх виборах оддав його опозиції.

Мимовіль виникає питання: що ж буде далі? Коли не міг працювати попередній сейм, то звичайно, ще менше надій на довге існування може викликати новий сейм. З другого